

Stenogrammid

XIII Riigikogu, I Istungjärk, täiskogu korraline istung

Neljapäev, 28.05.2015, 10:00

Toimetatud

10:00 Istungi rakendamine

1. 10:03 Riigikogu valimise seaduse muutmise seaduse eelnõu (3 SE) esimene lugemine

10:00 Istungi rakendamine

11:57 Aseesimees Jüri Ratas

Head ametikaaslased, austatud Riigikogu! Tere hommikust! Alustame Riigikogu täiskogu I istungjärgu seitsmenda töönädala neljapäevast istungit. Kõigepealt palun Riigikogu kõnetooli neid Riigikogu liikmeid, kes soovivad üle anda eelnõusid või arupärimisi. Dmitri Dmitrijevi, palun!

11:57 Dmitri Dmitrijev

Austatud istungi juhataja! Lugupeetud kolleegid! Keskerakonna fraktsiooni liikmete nimel esitan tervise- ja tööministrile arupärimise, mis puudutab haigushüvitise maksmise süsteemi. Tervis on inimese üks suurimaid väärtusi, mida riigil tuleb igati toetada. Hea tervise juures olles suudab inimene paremini toetada oma riiki tööpanusega Eesti majandusse. Eesti haigushüvitiste süsteemi järgi on praegu esimesed kolm päeva haiguslehel viibimist tasustamata. Selline olukord ajab Eestis juba pikemat aega paljud inimesed haigena tööle, sest majanduslikult ei ole neil võimalik koju jääda. Kui varem, enne seadusmuudatust maksti haigushüvitist alates teisest päevast, siis nüüd neljandast päevast ja mitte enam 80%, vaid 70% palgast. Lisaks tegi riik haiguslehe eest maksmisest kuni kaheksanda haiguspäevani tööandjate kohustuse. Ametiühingud on koostanud petitsiooni. Nad väidavad, et tegemist on täieliku ebaõiglusega ning seadust tuleb muuta selliselt, et haiguspäevade hüvitamist alustataks esimesest päevast. Ametiühinguga samal arvamusel on ka paljud ettevõtjad. Kehtiv haigushüvitiste süsteem ei ole pikaajalist tervist silmas pidades jätkusuutlik ja seetõttu on meil mitu küsimust tervise- ja tööministrile. Aitäh!

11:57 Aseesimees Jüri Ratas

Rohkem kõnesoove ei näi olevat. Olen Riigikogu juhatusel nimel vastu võtnud ühe arupärimise ning meie kodu- ja töökorra seaduse kohaselt otsustab Riigikogu juhatus selle edasise menetlemise. Liigume nüüd edasi teadete juurde. On üks tähtis teade. Nimelt, täna pärast täiskogu istungi lõppu toimub siin istungisaalis Setomaa toetusrühma asutamiskoosolek, mille kokkukutsuja on Priit Sibul. Ootame väga aktiivset osavõttu.

Head ametikaaslased, palun nüüd teie abi, teeme kohaloleku kontrolli!

Kohaloleku kontroll

Kohalolijaks registreerus 83 Riigikogu liiget, puudub 18.

1. 10:03 Riigikogu valimise seaduse muutmise seaduse eelnõu (3 SE) esimene lugemine

11:57 Aseesimees Jüri Ratas

Alustame tänase päevakorra menetlemist. Ainus päevakorrapunkt on Eesti Vabaerakonna fraktsiooni algatatud Riigikogu valimise seaduse muutmise seaduse eelnõu 3 esimene lugemine. Palun Riigikogu kõnetooli ettekandeks Riigikogu liikme Andres Herkeli!

11:57 Andres Herkel

Härja juhataja! Austatud Riigikogu liikmed! Vabaerakonna fraktsioon esitab Riigikogu menetlusse valimise seaduse muutmise seaduse eelnõu. Selle põhisisu on lühidalt öeldes see, et isikumandaatide saamise viis jääb samaks ja ka ringkonnamandaatide omandamise viis jääb samaks, kuid muutub Riigikogu valimistel kompensatsioonimandaatide omandamise viis. See muutub selliselt, et aluseks ei ole mitte erakonna koostatud nimekiri ...

11:57 Aseesimees Jüri Ratas

Hea ettekandja, ma palun vabandust! Head ametikaaslased, saalis on liiga suur lärm. Palun austame ettekandjat ja austame neid, kes soovivad kuulata! Palun, ettekandja!

11:57 Andres Herkel

Ma tänan! Niisiis, põhimõte on selline, et kompensatsioonimandaatide saamisel reastuvad kandidaadid selle järgi, milline on nende isiklik hääle kaal. Seda on võimalik arvutada protsendina ringkonna lihtkvoodist. Ringkonna lihtkvoot sõltub teatavasti tinglikust mandaatide arvust ringkonnas ja sellest, kui palju valijaid osales valimistel. Võib öelda ka, et see sõltub ringkonna suuruselt ja seal jagatavatest mandaatidest. Lihtsamalt öeldes on see üleminek täiesti avatud nimekirjadele, mille puhul erakonna moodustatud pingerea idee ja mõte kaob.

Eelnõu tutvustuseks on mul lisada mõned märkused. Kõigepealt see, et mina ise ei ole selle eelnõuga Riigikogu ees sugugi mitte esimest korda. Eelmises koosseisus kaitsesid analoogilise sisuga eelnõu põhimõtet ka sotsiaaldemokraadid. Samuti esitasid samasisulise eelnõu Juku-Kalle Raid, Tõnis Lukas ja siinesineja. Kahjuks jäid mõlemad aga n-ö mädanema põhiseaduskomisjoni lauasahtlisse pärast esimese lugemise lõpetamist, st neid ei võetud isegi välja. Loodame, et seekord läheb paremini. Võib-olla oleks paslik osutada ka sellele, kuidasmoodi Eesti valimistel on aja jooksul järk-järgult tugevnenud põhimõte, et rohkem mängib rolli isiklike hääle arv ja vähem loeb koht nimekirjas. Minu tähelepanek on selline, et tihtipeale ei saa valijad siiaani aru, et hääle kaal on tegelikult äärmiselt oluline juba mandaatide omandamisel. On tehtud ka üks väga oluline muudatus, mida algselt, 1990. aastate alguses ei olnud. Nimelt, kompensatsioonimandaadi saamiseks peab kandidaat koguma vähemalt 5% jagu hääli ringkonna lihtkvoodist, mis on tinglikult öeldes umbes 300–400 häält. Väiksema hääle arvuga ei ole võimalik Riigikokku jõuda.

Teine tendents on see, et alates 1992. aastast kuni viimaste valimiseni välja on kompensatsioonimandaatide osakaal järjest vähenenud. Seda asjaolu on suurel määral tinginud ka üks seadusmuudatus, mis tehti enam kui kümme aastat tagasi. Muudatus seisneb selles, et ringkonnamandaadi saamiseks ei ole vaja koguda mitte täiskvoodi jagu hääli, vaid piisab, kui neid on 75% täiskvoodist. Kui rääkida arvude keeles, siis 1992. aastal oli kompensatsioonimandaate Riigikogu koosseisus 60, 1995. aastal 52, 1999. aastal 46 ja 2003. aastal juba ainult 27. Selle vahe sees jõustus muudatus, nii et ringkonnamandaadi saamine muutus lihtsamaks. 2007. aastal oli 26, 2011. aastal 19 ja nüüd, 2015. aastal 22 kompensatsioonimandaati. Siia hulka ei ole arvestatud asendusliikmeid, kelle puhul on mõistetav, et see arv võib kerkida. Riigikogu koosseisu arvestuse aluseks on valimispäeval valitud koosseis.

Märkusena ütlen, et kompensatsioonimandaadi saajate hulgas on nii või teisiti olnud suurel määral siiski ka neid, kes oleksid saanud mandaadi isegi hääle kaalu alusel – juhtumil, kui meie praegu esitatav seaduseelnõu oleks niisugusel kujul kehtinud. Üldistatult võib öelda, et selle muudatuse tõttu muutuks Riigikogu koosseis 10% võrra, mitte rohkem. Küll aga on selle väärtus see, et uuendus looks kandidaatidele nimekirjas tunduvalt võrdsemad tingimused. See võtaks ka erakondadelt pinge, mis seondub üleriigilise nimekirja moodustamisega. Kindlasti soosiks see ka iseseisvamaid ja avalikkusele usaldusväärsemaid, võib-olla ka tuntumaid kandidaate. Valimissüsteem iseenesest muutuks valijatele palju mõistetavamaks.

Kaks märkust veel ja need on tehnilised või külgnevad, juhul kui me selle seaduseelnõu menetlemisega edasi läheme. Esiteks, seaduseelnõust niisugusel kujul, nagu me seda esitleme, ei tule see küll otseselt välja, aga põhimõtteliselt võiks kaaluda ka üleriigilise nimekirja kui niisuguse täielikku äraaotamist, sellepärast et sellise muudatuse jõustumise korral ei ole sellel enam mõtet. Teiseks on motiiv, millele ma siinkohal ka osutan, et me lähtume põhimõttest muuta ühte seadust korraga. Aga ma juhin tähelepanu sellele – see puudutab kohalike omavalitsuste valimisi –, et Tallinn on ainus omavalitsus Eestis, mis ületab seaduses sätestatud elanike arvu piiri ja kus valimised toimuvad mitmes ringkonnas

ning on ülelinnaline nimekiri. Ülelinnalise nimekirja puhul ei ole aga sätestatud mitte mingit häälte piiri. Selle tagajärg on see, et Tallinna volikogus – kui ma õigesti mäletan, siis ka viimaste valimiste puhul, kui kehtis ülelinnaline nimekiri – on saadikuid, kelle isiklik häälte arv ulatub mõneteistkümneni ja mitte kõrgemale. See võib osutuda probleemiks. Kui see muudatus Riigikogu valimiste puhul aktsepteeritakse, oleks kõigiti mõistlik, kui kas muudatusettepaneku või eraldi eelnõu kujul tehtaks kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seadusesse sarnane muudatus, mis seab kriteeriumiks ka häälte kaalu, mitte üksnes koha nimekirjas. Aga nagu ma ütlesin, puudutab see praegu ainult ühte Eesti omavalitsust. Aitäh!

11:57 Aseesimees Jüri Ratas

Hea ettekandja, aitäh! Teile on vähemalt üks küsimus. Imre Sooäär, palun!

11:57 Imre Sooäär

Aitäh, hea juhataja! Austatud ettekandja! Debatt valimisnimekirjade avatuse või suletuse üle ei ole midagi uut. Seda on siin ennegi peetud ja mäletatavasti Riigikogu eelmine koosseis muutis europarlamenti valimiste nimekirjad avatuks. Eesti riik ei ole kokku kukkunud ja erakonnad saavad endiselt oma hääled kätte, lihtsalt mõni üksik kandidaat saab pärast seda vähem hääli. Riigikogu valimistel ilmselt seda muret ei ole, sest künnis on piisavalt kõrge. Aga nüüd minu küsimus. Sa jõudsid oma ettekande viimases lõigus sinnani, et kui te need kaks paragrahvi ära muudate, siis see muudab ju üleriigilised nimekirjad üldse mõttetuks. Sel juhul peaks olema veel üks paragrahv, mis need üldse ära kaotab, nii et olekski ainult ringkonna nimekirjad. Mis mõte sellel üleriigilise nimekirja järjestamisel siis enam on?

11:57 Andres Herkel

Aitäh! Jah, me jõudsime ka järeldusele, et suurt mõtet ei ole. Sellepärast olekski võib-olla mõistlik see üldse ära kaotada, nii et järjestamise rõõm jääks ringkondadele. Kindlasti mängib rolli see aspekt, kes on ringkonna esinumber, sest see annab psühholoogilise eelise kandidaatidele, kes on ringkonna nimekirjas eespool, kuigi ka selle lahendamiseks on pakutud igasuguseid ideid, näiteks alfabeetiliselt järjestust jne. Üks märkus, mis puudutab Euroopa Parlamendi valimisi. See ei olnud mitte eelmise koosseisu ajal, vaid üle-eelmise koosseisu ajal, kui see ära muudeti. Mäletatavasti võeti üks tolmunud seaduseelnõu lauasahtlist välja pärast seda, kui üks üksikkandidaat oli teinud Euroopa Parlamendi valimistel suurepärase tulemuse, kasutades oma retoorikas suurel määral ära just nimekirjade suletuse vastast kriitikat. Selles mõttes võiksid valimissüsteemid Eestis olla üsna ühtlased. Kui me räägime avatud nimekirjadest, siis need võiksid olla ühtlased kõikidel – nii omavalitsuste, Euroopa Parlamendi kui ka Riigikogu valimistel.

11:57 Aseesimees Jüri Ratas

Martin Helme, palun!

11:57 Martin Helme

Täna, härra asespiiker! Härra Herkel! Algatus on kahtlemata teretulnud ja seadusmuudatus on kindlasti vajalik, aga siin on üks suur probleem – teatavasti Eestis ei ole valimisringkonnad ühesuurused ehk valija hääle kaal on ringkonniti erinev. Kuidas kõnealune seadusmuudatus selle probleemi lahendamisele läheneb?

11:57 Andres Herkel

Aitäh! Ma olen põhimõtteliselt nõus selle märkusega, et valimisringkondade disproportsioon on läinud liiga suureks, kui võtta näiteks Harju- ja Raplamaa, mis on suurim, ja selle kõrvale Lääne-Virumaa. Aga see, et meie pakutud lahendus kuidagi põhimõtteliselt takerduks selle disproportsiooni taha, ei ole minu meelest õige, sellepärast et kvooti arvutatakse kõikides ringkondades ikkagi ühe meetoodika järgi. Tuleb arvestada kõiki valimistel osalenud inimesi ja jagada see tingliku mandaatide arvuga vastavas ringkonnas. See on muidugi ringkonniti erinev ja ka summad tulevad erinevad, aga need iseenesest ei

lähe nii suurde disproportsiooni. Nii et seda probleemi, mille te tõstatasite, ma selle eelnõuga ei seoks. Aga põhimõtteliselt kaalumise koht see ilmselt on, sest ringkonnad on nüüd väga eri suurusega ja see ei ole päris õige.

11:58 Aseesimees Jüri Ratas

Mihhail Korb, palun!

11:58 Mihhail Korb

Aitäh, austatud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Ma ei saanud hästi aru, miks te tõite Tallinna näite, kuhu on inimesi volikogu liikmeteks valitud mõnekümne häälega. Eestis on palju kohalikke omavalitsusi, kuhu on inimesi valitud vaid mõne häälega. Ma tahan teile meenutada, et Tallinnale on tehtud eraldi seadus ja jõuliselt tõstetud saadikute arvu ning kehtestatud ülelinnalsed nimekirjad. Aga on selge, et kohaliku omavalitsuse puhul ei ole see üldse mõistlik. Mis on teie arvamus sellisest olukorrast? Äkki tõesti tuleks seadus tagasi muuta ja lasta kohalikul omavalitsusel ehk Tallinnal ise otsustada, kui suur võiks olla volikogu koosseis?

11:58 Andres Herkel

Härra Korb, kõigepealt aitäh küsimuse eest! See, kui inimene saab Tallinna suures linnaosas mõne hääle ja jõuab sellega volikokku, on ikkagi täiesti teine asi kui see, et mõnes väga väikeses omavalitsuses, kus on võib-olla ainult mõnisada valijat, jõuab volikokku ka kümme häält saanud kandidaat, sest ta on selle nimekirja pingereas mandaadi selgelt ära teeninud. Nii et need on olemuslikult erinevad asjad. Kui te kritiseerite seda, kuidas oli omal ajal – vist ka 2008. aastal, kui muudeti kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seadust, mis puudutas Tallinna ja algatati teatavasti ühe teise seaduse muudatusettepanekuna, mille pärast protestiti, ja lõpuks muudeti ikkagi õiget seadust –, siis see protseduur oli kindlasti väga kontroversaalne ega teinud parlamendile au. Aga lõppkokkuvõttes võeti muudatused vastu ikkagi õige seaduse kontekstis ja õiguspäraselt. Kahetsusväärne on, et tollase diskussiooni käigus kukkus täiesti tähelepanu fookusest välja see, et ülelinnalses nimekirjas mandaatide saamise puhul puudub igasugune häälte arvu väärtustav mehhanism, mistõttu tõesti saavadki mõne hääle saanud liikmed olla Tallinna volikogus. Aga mis puudutab Tallinna volikogu suurust, siis seda teemat võib Riigikogu muidugi mõnes teises kontekstis ja mõne teise seaduse juures arutada. Ma ise arvan ka, et võib-olla on ta natukene liiga suureks läinud.

11:58 Aseesimees Jüri Ratas

Igor Gräzin, palun!

11:58 Igor Gräzin

Suur aitäh hea ettekande eest! Suur aitäh, et see väga oluline põhiseaduslik küsimus on üles kerkinud! On, millest rääkida. On, mille üle vaielda. Ma tuletan lihtsalt meelde, et kas sa annad endale aru, kui radikaalne põhiseaduse muudatus meil ees seisab. Nimelt, praegune nimekirjade süsteem on läbi vaieldud ja arutatud nn Tammsaare ringis 1928. aastal, milles osalesid Teemant, Oldekop, Klesment, Hirsch ja teised silmapaistvad Eesti juristid. Seal rõhutati, et Eesti demokraatia aluseks ei ole mitte isikute demokraatia, vaid erakondade demokraatia. Kes on kunagi Oskar Lutsu lugenud, teab väga hästi foljetoni "Murtud number", kus valimistel ei lastud kasti mitte isiku nime, vaid sedelile märgiti erakonna esitatud nimekiri. Selles nägid Klesment ja Hirsch Eesti riigi stabiilsust. Võimalik, et enam ei ole seda vaja. Aga ma tahtsin lihtsalt küsida, kas te teate, et te tahate ümber teha aastat 1928.

11:58 Andres Herkel

Aitäh! Ma olen küll rohkem, pean tunnistama, mõelnud sellele, et me teeme ümber seda valimisseadust, mis tõepoolest osaliselt ilmselt teie osutatud analoogi põhjal võeti Eestis kasutusele 1990-ndate alguses. Samm-sammult on selles suunas liigutud. Siin on kindlasti see küsimus, kas erakonnad on valmis edutama oma nimekirja mehhanismi kaudu võib-olla vähem tuntud töökaid parlamendiliikmeid. Meie lähtekoht on selline, et 1990-ndate alguses ilmselt oli see võimekus olemas, kui analüüsida kas VII ja VIII Riigikogu tegevust. Avalikkusele suhteliselt tundmatud, st tol ajal, valimiste ajal tundmatud, kuid hiljem Eesti õigussüsteemi ja riiklust tõhusalt üles ehitanud inimesed,

tulid tõepoolest tihtipeale kompensatsioonimandaatidega erakonna koostatud nimekirjadest. Vabaerakond saab sellise tasakaalustatud lähenemisega kindlasti hakkama ja meie fraktsioon on selle tõenduseks. Aga meile teeb muret see, mis on mõnikord toimunud suuremates etableerunud erakondades, kus kohti jagatakse pigem "erakonnasiseste" teenete eest, mis avalikkuse ees on mõnevõrra kaheldavad. Nii et selles suhtes on elu edasi läinud ja sellele me püüame oma seadusmuudatusega reageerida.

11:58 Aseesimees Jüri Ratas

Juhan Parts, palun!

11:58 Juhan Parts

Aitäh! Lugupeetud ettekandja! Põhimõtteliselt jagan seda mõtet, et valimisseadused vajavad aeg-ajalt ümbervaatamist. Teiseks, ma saan aru, et see eelnõu vajab üsna palju tehnilisi täpsustusi. Ma ei hakka praegu neid üle küsima, küllap põhiseaduskomisjon saab nendega töötada. Aga minu küsimus puudutab Vabaerakonna demokraatia arendamise paketti laiemalt, nimelt seda, mis puudutab valimisseadusi. Kas see seaduseelnõu on nüüd ainukene Vabaerakonna programmiline ettepanek valimisseaduste muutmiseks või on see üks paljude hulgast? Kui see on üks paljude hulgast, siis võib-olla annate väikese ülevaate, mis on veel need kohad, kus te näete, et valimisseadused vajaksid sellel aastal või lähiaastatel muutmist?

11:58 Andres Herkel

Aitäh! Kõigepealt, praegu on kõige õigem aeg valimisseadusi muuta, sellepärast et neid ei muudeta vahetult enne valimisi ja ka omavalitsuste valimiseni on veel mõnevõrra aega. Ma osutasin ühele probleemile sellesama kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seaduses. Meil on kindlasti kavas tulla välja – ilmselt isegi enne suvepuhkusele minekut – veel ühe ja teise muudatusega, mis puudutavad demokraatiapaketti kas valimise vaates või ka muudes aspektides. Põhimõtteliselt võiks neid asju esitada ka ühes seaduses, mitte küll nii suures kobaras nagu meile äsja edastatud maksuseaduse puhul, aga ilmselt on kõige otstarbekam, kui me võtame probleem-probleemilt. Vastasel juhtumil võib üks osa meie pakutud reguleeringust, mis ei ole kellelegi vastuvõetav, muutuda takistuseks kõigi muude asjade käsitlemisel. Konkreetsemalt sellele küsimusele vastates on üks asi, mille peale me oleme mõtlema jäänud, see, kas mitte omavalitsuste valimistel ei oleks otstarbekas reguleerida ka valimisnimekirja pikkust. Teatavasti Riigikogu valimistel see on reguleeritud, aga näiteks siinsamas Tallinnas me oleme saavutanud sellise huvitava olukorra, kus erakonnad jooksevad võidu nimekirja pikkuse peale. Eelmistel valimistel ulatusid nimekirjad mitmesajani. Ma ei saa isegi alati aru, mis mehhanismiga, aga nimekirja haaratakse ka kandidaate, kes koguvad null häält või ühe hääle, ja selliseid on olnud päris palju. Võib-olla oleks õigem seada mingisugune mõistlik piir, et lõppeks võidujooks nimekirjade pikkuse peale.

11:58 Aseesimees Jüri Ratas

Märt Sults, palun!

11:58 Märt Sults

Aitäh, juhataja! Andres, kas see eelnõu ei ole mitte mõeldud ümber nurga, tähendab, varjatult, Eestis kõige tugevama toetusega partei õõnestamiseks ja umbusalduse avaldamiseks valitsevale Reformierakonnale?

11:58 Andres Herkel

Aitäh! Ei, Vabaerakonna fraktsioon niisugustest motiividest lähtudes kindlasti selliseid eelnõusid ei esita. Ma tootsin pigem esile positiivsed aspektid. Eri erakonnad on ilmselt päris pika aja jooksul seda ideed kaalutlenud. Praegu peaks olema küll selge nõndaviisi, et vähemalt neli Riigikokku kuuluvatest erakondadest on mingisugusel kujul meie esitatavale põhimõttele oma toetust avaldanud. Ja ma arvan, et ka ülejäänud kaks on sinnapoole teel. Seda näitas ka põhiseaduskomisjoni arutelu.

11:58 Aseesimees Jüri Ratas

Olga Ivanova, palun!

11:58 Olga Ivanova

Aitäh! Lugupeetud ettekandja! Mul on küsimus. Teie fraktsioon toetas hiljuti ühte eelnõu, valimisea langetamise eelnõu, just selle nimel, et rohkem noori poliitikasse kaasata. Nüüd te väidate, et pikad valimisnimekirjad on midagi halba. Kas siis see, et kõik erakonnad kaasavad valimistele rohkem inimesi, on midagi halba?

11:58 Andres Herkel

Aitäh! Ei, ma ei väida, et see on tingimata midagi halba. Ma osutasin pigem sellele, et energia läheb võib-olla valesse kohta, kui keskenduda inimeste otsimise kampaaniale, mitte poliitika sisulisele küljele. Mis puudutab valimisea langetamist, siis teatavasti 16-aastased ei laienda mitte kandidaatide ringi, vaid laiendavad valijate ringi. Ja mis puudutab Vabaerakonna seisukohta, siis minu meelest me langetasime selles küsimuses ainumõeldava otsuse. Kuna selle küsimuse puhul on mõlemad, nii poolt- kui vastuargumendid ilmselt olemas, siis meil ei olnud ühtset seisukohta. Seega lõppkokkuvõttes me kasutasime hääletamisel kõiki värvilisi nuppe.

11:58 Aseesimees Jüri Ratas

Olga Ivanova, palun!

11:58 Olga Ivanova

Aitäh! Täiendav küsimus on mul seoses sellega, et noortele anti õigus valida, aga mitte kandideerida. Kas te ei näe selles võimalust just poliitilise tehnoloogiaga manipuleerimiseks? Noori küll kaasatakse, aga kuidagi hästi ühekülgsest.

11:58 Andres Herkel

Aitäh, lugupeetud küsija! Mul ilmselt on selle küsimuse kohta ka teatud isiklik arvamus ning poolt- ja vastuargumendid, aga tolle eelnõu puhul ma ei olnud ettekandja ja praegu ma ka toda eelnõu ei esitle.

11:58 Aseesimees Jüri Ratas

Hea ettekandja! Teile on veel küsimusi, vabandust! Oleme kiiremad. Imre Sooäär, palun!

11:58 Imre Sooäär

Aitäh, hea juhataja! Viimane küsimus. Niisuguse olukorrani, mida te selle eelnõuga soovite, on võimalik jõuda ka teiste meetoditega. Teistes riikides kasutatakse muid meetodeid. Mind huvitab, mis on Vabaerakonna arvamus n-ö Läti süsteemi kohta. Läti Seimi valimistel antakse teatavasti nii plusshääli kui ka miinushääli, mis lõppkokkuvõttes annavad sama efekti – need, kellel on rahva toetus ja usaldus, saavad sisse. Stenogrammi jaoks mainin: ma ei taha öelda, et mina seda ettepanekut teeksin või toetaksin, aga mind huvitab teie seisukoht. Kas on ka teisi lahendusi sellesama teema juurde jõudmiseks või avatud ja suletud nimekirja alternatiivina?

11:58 Andres Herkel

Aitäh! Kõigepealt, ma olen veendumusel, et valimissüsteem on midagi niisugust, mis koduneb ja muutub ühiskonnas harjumuspäraseks aastakümnetega. Seetõttu ma olen skeptiline väga radikaalsete muudatuste suhtes, nagu see, et minna proportsionaalselt valimissüsteemilt üle majoritaarsele vms. Läti süsteemi tuleb ilmselt vaadelda Läti kontekstis. Sellel on kindlasti teatud positiivne mõju. Inimesed, kes ehitavad oma poliitilist karjääri ja valimiskampaaniat üles väga teravatele vastandumistele, kaotavad vastuhääle kaudu oma toetajaskonda. Sellel võib küll olla mingisugune korrastav mõte, aga kõiki poolt- ja vastuargumente kaaludes arvan, et Eesti valimissüsteemi ma sellist asja siiski ei tooks.

11:58 Aseesimees Jüri Ratas

Juhan Parts, palun!

11:58 Juhan Parts

Aitäh, juhataja! Täna kõigepealt eelmise küsimuse vastuse eest! Mind natuke ehmatas, et teil ei olegi justkui mingeid muid muudatusi plaanis ja te veel mõtlete. Aga selles mõttes me hindame alalhoidlikku

lähenemist valimissüsteemile. Tihtipeale ma olen teiega nõus selle koha pealt, et mõistlikum on teha tegusid kui suuri sõnu. Kui see seadus oleks jõustunud varem – mäletatavasti te Tõnis Lukase ja Juku-Kalle Raidiga andsite sisse ühe eelnõu –, siis millisena näeks praegu välja Vabaerakonna fraktsioon? Küsin, et me saaksime siin ühiselt arutada. Kas juhul, kui see seadus oleks jõustunud eelmise parlamendikoosseisu ajal, oleks Vabaerakonna fraktsioon kehvemast puust? Minu teada sel juhul näiteks Jüri Adams ei istuks siin saalis, millest mul oleks väga kahju. Külliki Kübarsepa puhul on täpselt sama lugu.

11:58 Andres Herkel

Aitäh! Samamoodi võib analüüsida ju kõiki teisi fraktsioone, aga ma ei hakkaks seda kuidagimoodi tegema. Vaadake, Vabaerakond andis valimistele minnes endale täiel määral aru sellest, milline on valimissüsteem ja kuidas on otstarbekas paigutada kandidaate. Eks sellisel juhtumil, kui valimissüsteem oleks teistsugune, oleks ka kandidaatide paigutus olnud teistsugune. Võib-olla me oleksime Jüri Adamsile usaldanud mõne ringkonna esinumbri staatuse. Aga kuna ta leidis, et tema kampaaniasse panustamise võimekus ei olnud tol hetkel nii suur, siis ta leppis teistsuguse staatusega. Mul on samuti väga hea meel, et ta siin on. Ja mul on hea meel, et teil on väga hea meel, et Jüri on parlamendis.

11:58 Aseesimees Jüri Ratas

Külliki Kübarsepp, palun!

11:58 Külliki Kübarsepp

Aitäh, juhataja! Head kolleegid! Mina olen tähele pannud valimiskampaanias osalemise koha pealt seda, et valija on mures seadusandliku võimu pädevuse ja avatuse üle. Erakondades nähakse niisugust suletud süsteemi, kus kindlustatakse oma positsioon suure rahastuse, suletud nimekirjadega. Kas kõnealune eelnõu oleks üks vahend, mis annaks valijale sellist usaldust, et poliitika ei ole nii keeruline, ei ole nii suletud, ja arvestab eelkõige valijate tahtega?

11:58 Andres Herkel

Aitäh! Ma püüdsin sellele ettekandes ka rõhuda, et iseenesest on selle muudatuse mõju parlamendikoosseisule tõenäoliselt üsna marginaalne. Küll aga hindan ma kõrgelt selle avalikku usaldust tekitavat osa. Valijad ootavad avatud nimekirju, kuna see on väga selge süsteem – väga selgelt on võimalik öelda, et jah, rohkem hääli saanud kandidaadid pääsevad edasi, midagi ei ole otsustatud kusagil tagatubades, mis osalt on minu arvates ka täiesti müstifitseeritud. Ma arvan, et selles mõttes oleks see muudatus Eesti poliitikakultuuri arengule kindlasti positiivne.

11:58 Aseesimees Jüri Ratas

Igor Gräzin, palun!

11:58 Igor Gräzin

Ma jätkaksin Külliki Kübarsepa küsimust. Küsimus on väga lihtne: kas poliitika tõesti ei ole keeruline?

11:58 Andres Herkel

Aitäh küsimuse eest! Ma ei tea, minu jaoks on poliitika küllaltki keeruline, aga võib-olla mõne küsija jaoks ta nii keeruline ei ole.

11:59 Aseesimees Jüri Ratas

Hea ettekandja, ma tänan teid! Rohkem küsimusi ei ole. Ma palun Riigikogu kõnetooli ettekandeks põhiseaduskomisjoni liikme Mart Nuti!

11:59 Mart Nutt

Austatud härra esimees!

11:59 Aseesimees Jüri Ratas

Tervitame Riigikogu esimeest!

11:59 Mart Nutt

Austatud Riigikogu liikmed! Põhiseaduskomisjon arutas seda küsimust teisipäeval, 12. mail korralisel põhiseaduskomisjoni istungil. Peale komisjoni liikmete oli nimetatud arutelule kutsutud algataja esindajana Andres Herkel, samuti Riigikogu Kantselei valimiste osakonna juhataja Priit Vinkel ning õigus- ja analüüsiosakonna nõunik Riho Kangur.

Arutelu oli konstruktiivne ja sõbralik. Ma ei hakka üle rääkima seda, mida tutvustas Andres Herkel praegu siin, täiskogu istungil, aga märgin ära mõned kommentaarid, mis olid kutsutud isikutel. Seda küsimust, mis muutuks, kui nimetatud seaduseelnõu saaks seaduseks, kommenteeris Priit Vinkel. Ta märkis, nii nagu ka ettekandja Andres Herkel, et sarnase sisuga eelnõu ei ole sugugi mitte esimest korda põhiseaduskomisjonis arutelul ning eelnõu põhiline tulem oleks see, et kogu 101-liikmeline parlament moodustuks otseselt valijate antud häälte põhjal. Muudatusega kaoks erakondadel võimalus tuua Riigikokku isikuid, kes ei ole ringkonnas väga populaarsed, aga on olulised erakonna hierarhias. See puudutab inimesi, kes saavad isiklikult küllaltki vähe häält, aga on erakonna nimekirjas asetatud suhteliselt kõrgetele kohtadele. Erinevus seisneb ka kandidaatide nimedes, kes täidaksid kompensatsioonimandaati. Kandidaatide üleriigiline nimekiri muutuks valimiskorralduse seisukohalt rudimendiks, kuna sellel ei oleks muud tähtsust kui erakonna n-ö ladviku esileseadmine. See iseenesest ei tähenda tingimata, et üleriigilist nimekirja esitada ei või. Selle kaudu saaks erakond siiski avaldada, milline on nende eelistus. Teisest küljest võiks asetuse olla informatsiooni mõttes alfabeetilises järjekorras. Aga tõepoolest, sellises olukorras, nagu on hädavajalik valimistulemuste selgitamiseks, ei oleks üleriigilise nimekirja ülesseadmine oluline. Samuti leidis kantselei esindaja, et kaks nimekirja võiksid tekitada valijates segadust – ei saadaks aru, mida üleriigiline nimekiri juurde annab. Riigikogu Kantselei õigus- ja analüüsiosakonna nõunik analüüsis seda küsimust, millist mõju oleks eelnõuga kavandatud muudatus avaldanud sel juhul, kui seda oleks kasutatud varem – siis, kui kõnealune süsteem oleks olnud kasutusel näiteks 2007. aastast. Sel perioodil on toimunud kolmed Riigikogu valimised. Riho Kangur tõi näite, et 2015. aastal jagati välja 22 kompensatsioonimandaati ning kui mandaatide jagamise aluseks oleks olnud protsent lihtkvoodist, oleks kompensatsioonimandaat jäänud samaks vaid viiel juhul. Lisaks esitas nõunik ka võrdlevad andmed avatud ja suletud nimekirjade kasutamise kohta teistes Euroopa Liidu riikides. Sellest nähtus, et enamikus riikides, kus kasutatakse proportsionaalset valimissüsteemi, jagatakse mandaadid avatud nimekirjade alusel. Mul on need andmed paberil olemas, aga oleks ülimalt keeruline hakata seda kõike siit puldist ette lugema ja täpsemalt kirjeldama. Nii et kui kellelgi on lähem huvi materjalide vastu, siis põhiseaduskomisjonis on võimalik nendega tutvuda.

Komisjonis arutati ka mõningaid muid teemasid, mis tõstasid komisjoni liikmete küsimustest. Esiteks küsimus, millele on tegelikult juba osaliselt vastatud, et kui üleriigiline nimekiri ikkagi säilib, küll avatuna, siis missugune printsiip võiks selle koostamisel olla algatajate eelistus. Algatajad rõhutasid, et see võiks jääda erakonna otsustada, kas asetuse oleks alfabeetiline või näitaks erakondade eelistust. Samuti tõstatati komisjonis d'Hondti astendajate küsimus, st kas algatajad leiavad, et praegu kehtiv modifitseeritud d'Hondti meetod võiks jääda samasugusel kujul kehtima või võiks selle süsteemi kaotada. Teatavasti on alates 1992. aastal toimunud valimistest d'Hondti astendajat kasutatud ja see on andnud valimistel rohkem häält saanud nimekirjadele preemiapunkte ega ole mingil määral karistanud vähem preemiapunkte saanud. Algatajad vastasid, et n-ö tavalise d'Hondti meetodi juurde võiks tagasi minna küll, Eestis kehtis see enne 1934. aastat.

Vabariigi Valitsus selle seaduseelnõu suhtes seisukohta ei võtnud. Valitsus on üldiselt lähtunud põhimõttest, et valimisteemad peaksid olema Riigikogu prerogatiiv ja Vabariigi Valitsus ei peaks neid ette kirjutama. Samuti on põhiseaduskomisjonile esitatud radikaaldemokraatide, s.o MTÜ Radikaaldemokraadid seisukoht. Nende arvates ei ole nimetatud seadusmuudatus piisavalt radikaalne. Nad leidsid, et selline muudatus teeb valimissüsteemi veelgi keerulisemaks. Seda, kas see teeb süsteemi keerulisemaks või lihtsamaks, komisjon ei arutanud, see jäägu igaühe enda otsustada. Nad märkisid, et nemad toetaksid sellise muudatusega koos üleminekut ühele üleriigilisele ringkonnale. Nii et sel juhul asendataks praegune ringkonnasüsteem ühe üleriigilise ringkonnaga.

Komisjon tegi menetluslikud otsused, mis kõik olid konsensuslikud. Esmalt, ettepanek võtta nimetatud seaduseelnõu arutelu täiskogu päevakorda s.a 26. maiks. Teiseks, teha ettepanek esimene lugemine

lõpetada. Kolmandaks, teha ettepanek määrata muudatusettepanekute tähtajaks kümme tööpäeva, mis tähendab, et tähtpäev oleks 9. juuni 2015 kell 17.15. Neljandaks, määrata ettekandjaks põhiseaduskomisjoni liige, teie ees olev tagasihoidlik isik Mart Nutt. Aitäh!

11:59 Aseesimees Jüri Ratas

Hea ettekandja, teile on ka küsimusi. Priit Toobal, palun!

11:59 Priit Toobal

Aitäh, lugupeetud aseesimees! Hea ettekandja! Täna on 28. mai ja komisjon tegigi ettepaneku, et eelnõu võiks olla 28. mai päevakorras, mitte 26. mai päevakorras. Lihtsalt stenogrammi jaoks ütlen, et ei jääks valet arusaama.

11:59 Mart Nutt

Aitäh! Sul on paraku õigus. Komisjon kavandas algselt 26-ndat ja uus info tõepoolest protokollis ei kajastu. Aitäh täpsustuse eest!

11:59 Aseesimees Jüri Ratas

Andres Ammas, palun!

11:59 Andres Ammas

Austatud eesistuja! Lugupeetud ettekandja! Täna arutuse all olev küsimus on tõepoolest siin saalis eri koosseisudes käsitlemist leidnud juba vähemalt viimased 23 aastat. Stenogramme lugedes selgus, et näiteks aastal 1994 tegi veendunud liberaal Tiit Käbin üsna samasisulisi ettepanekuid. Seda on siin toetatud ja rõõmsasti algatatud mitu korda, aga pärast esimest lugemist on asi seisma jäänud. Kas sinu kui ülikogenud Riigikogu liikme arvates õnnestub seekord selle protsessiga lõpule jõuda?

11:59 Mart Nutt

Ega ma ei oska seda nüüd teiste eest hinnata. Ma saan enda nimel öelda, et mina toetan selle eelnõu edasi menetlemist. Kui ma julgen varasematest erakondade seisukohavõttudest teha järeldusi, mis küll komisjoni istungil ei tõstatunud, siis päris mitmed siin Riigikogu saalis olnud erakonnad, näiteks IRL ja sotsiaaldemokraadid, on toetanud avatud nimekirja. Nii et ma arvan, et debateerime sel teemal edasi ja eks Riigikogu koosseisu enamus teeb vastavasisulise otsuse.

11:59 Aseesimees Jüri Ratas

Hea ettekandja! Mul on lihtsalt üks täpsustav märkus või küsimus. Kümme tööpäeva peaks tähendama 11. juunit kell 17.15.

11:59 Mart Nutt

Aitäh! See on seotud sellesama asjaoluga, et komisjon oli algselt määranud teise arutelukuupäeva. Nii et sellisel juhul on täpsustus õige.

11:59 Aseesimees Jüri Ratas

Hea ettekandja, ma tänan teid! Rohkem küsimusi ei ole. Avan läbirääkimised. Palun Riigikogu kõnetooli Sotsiaaldemokraatliku Erakonna fraktsiooni esindaja Mihkel Raua!

11:59 Mihkel Raud

Austatud juhataja! Armsad kolleegid! Soovin kõigepealt isiklikult ja kogu meie tööka Sotsiaaldemokraatliku fraktsiooni nimel tänada Vabaerakonda selle eest, et te olete oma esimese eelnõu pühendanud sügavalt ja fundamentaalselt sotsiaaldemokraatlikele ideedele. Avatud nimekirjade mõte seisnebki ju selles, et valija häält koheldakse võrdsemalt ning valija tahe on lõpuks selge ja nähtav ka valimistulemustes. Sotsiaaldemokraadid on alati olnud avatud nimekirjade pooldajad ning jäävad selleks kindlasti ka nüüd ja tulevikus. Toetust avatud üleriigilistele nimekirjadele oleme muu seas avaldanud oma valimisprogrammis ning samuti oleme leidnud võimaluse selle käsitlemiseks valitsuse tegevuskavas. Nimelt on selles punkt, mis näeb valitsusele ette, et ühtlustatakse valimisseadused ning

analüüsitakse poliitilise konkurentsi elavdamise võimalusi, sh tuleb analüütiliselt vaadelda reklaamikulude ülempiiri, kautsjoni maksmist, üleriigilise nimekirja institutsiooni ja valimisringkondade proportsioone. Mõistan, et sõnale "analüütiline" on sel kevadel siin majas tekkinud mitmeti mõistetavad konnotatsioonid, kuid ma olen veendunud idealistina täiesti surmkindel selles, et nimetatud küsimuses tähendab sõna "analüüsima" just nimel seda, mida ta tähendab, et Vabaerakonna esitatud eelnõusse suhtutakse täie tõsiduse ja lugupidamisega ning nimetatud ettepanek jõuab esimesel võimalusel seadusesse.

Tulles aga hetkeks tagasi selle seaduseelnõu sisu juurde, tõstan veel kord esile, et me soovime kindlasti näha riiki, mis on oma inimeste, mitte kusagil hämarates tagatubades askeldavate tehnoloogide nägu. Avatud ning lõpuni ausad valimisnimekirjad toetaksid meie nägemust avatud ja ausast demokraatiast. Kandidaatide ümberreastamine nende valimistulemuse põhjal üleriiklikes nimekirjades suurendaks märkimisväärselt valija otsuse kaalu Riigikogu koosseisu kujunemisel. Nii nagu mina oma piiratud juriidiliste teadmiste juures olen õigusmaailmast aru saanud, ei piisa ainult sellest, et mingi asi on õige ja õiglane, vaid ta peab ka paistma ning näima õige ja õiglasena. Valitavate ümberpaigutamine saadud häälte arvu järgi oleks pehmelt öeldes mõistlik lahendus. On õige ja õiglane, et Riigikogu liikmeteks saavad just nimelt need valitud inimesed, keda meie kodanikud Riigikogu saalis näha tahavad, ja mitte need inimesed, keda nad siin näha ei taha. Ma tänan teid!

11:59 Aseesimees Jüri Ratas

Suur tänu! Palun nüüd Riigikogu kõnetooli Eesti Vabaerakonna fraktsiooni esindaja Jüri Adamsi!

11:59 Jüri Adams

Ma ei ole nii haritud, et teaksin, mis seos on proportsionaalsetel valimissüsteemidel sotsiaaldemokraatia ajalooga. Esimene proportsionaalse valimissüsteemi tutvustamine Eesti poliitilise mõtte ajaloos, mida tean, oli tõlkija ja poliitilise mõtleja Bernhard Linde 1907. aastal avaldatud raamat "Missugust valimiseõigust peame meie nõudma?". Selles argumenteeris Linde, et tulevikus peaks kehtima proportsionaalne valimissüsteem. Tema tookord propageeritud ideestik saigi teoks. Valimistest võib rääkida väga erinevas skaalas. Kõige põnevam on ehk see, kuidas valimissüsteemi muutus minu ja minu poliitiliste kaaslaste valimisšansse või valimistaktikat järgmistel valimistel mõjutaks. Aga mina ei lähtu praegu sellest, ma lähtun ajaloolisemast vaatlusest.

Valimissüsteemide kujunemine eri riikides on kindlasti vaadeldav pikaajalise protsessina. Ma ei lähe küll rohkem tagasi Bernhard Linde juurde, kuid praeguse valimissüsteemiga väga sarnane kestis Eesti esimese iseseisvuse ajal kuni 1933. aasta lõpuni. Põhiline erinevus tookord kehtinud ja praeguse süsteemi vahel on see, et tol perioodil jagati kõik mandaadid ringkondades. Meie praegune ettepanek oleks kindlasti samm tolle süsteemi poole tagasi.

Kui me vaatame, mis on Eestis toimunud alates 1992. aasta sügisest, mil esimene kord kasutati praegust süsteemi, siis võib märgata kahte protsessi. Ühest küljest on valijad järjest rohkem selle süsteemiga harjunud. Me võime rääkida valimissüsteemi kodunemisest. Mida rohkem mingi valimissüsteem koduneb, seda raskem on teda tulevikus muuta. Teisest küljest on nende aastate jooksul toimunud süsteemi viimistlemise ja täpsustamise protsess. Sellel on olnud palju praktilisi aspekte, aga protsess on olnud ka vastuseks kriitikale ja ilmnunud kuri- või väärtarvitustele.

Kolm kõige olulisemat muudatust, mis on tehtud, on olnud järgmised: esiteks, nimekirjade pikkusele seati ülempiir, teiseks tuli minimaalselt saadud häälte arvu nõue ja kolmandaks suurendati ringkonnas jagatavate mandaatide osatähtsust. Meie praegune ettepanek läheb samalaadsete täpsustuste ritta. See ei oleks mitte päris viimane oluline täpsustus, arvatavasti oleks veel mõningaid vaja.

Üks küsimus, mis kindlasti vajab vastamist, on see, kui mitu mandaati peaks olema Eesti valimisringkondades. Praegu on neid 4–49, mis on ebanormaalselt suur vahemik. Meil on kolm valimisseadust, mis üsna vähe üksteisest erinevad. Ilmselt oleks kõikide n-ö tarbijate, st lihtsa kodaniku, kooliõpilase ja valimiskomisjoni liikme seisukohalt mõistlik, kui Eestis võetaks suund sellele, et meil tehtaks üks üldine valimiste seadustik, mis kehtiks kõigi kolme kohta ja kaotaks mõttetu dubleerimise. Kui Riigikogu, kohalike omavalitsuste ja europarlamenti valimistesse jäävadki mingid erinevused, siis on ka neid võimalik ühtses koodeksis esitada. Aitäh!

11:59 Aseesimees Jüri Ratas

Aitäh! Ma palun nüüd Riigikogu kõnetooli Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni esindaja Martin Helme!

11:59 Martin Helme

Härra asespiiker! Lugupeetud kolleegid! Nagu ma juba varem ütlesin, on kõnealune seaduseelnõu Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna seisukohalt kindlasti tervitatav ja selle eesmärk hea. On täiesti selge ka eelmiste valimiste kontekstis, et Eesti valija ootab poliitilise süsteemi ja poliitilise kultuuri parandamist. Poliitiline kultuur algab valimissüsteemist. Me oleme põhimõtteliselt nõus ka selle seisukohaga – oleme ju lõpuks konservatiivid –, et valimissüsteemi saab muuta ka pisikeste tükikeste haaval. Selles mõttes tahaksime loomulikult näha ka presidendi otsevalimisi ja kui see eelnõu tuleb siia saali, siis me kindlasti toetame seda. Loomulikult tahaksime me näha ka seda, et kaoks ära d'Hondti süsteem. Meie erakond kaotas ühe koha parlamendis just selle tõttu. Loomulikult tahaksime me näha, et ringkondades olekski kogu mandaatide ulatuses valijate häälte järjestus ehk kaoks ära 5% künnis. Kõike seda saame me teha siin. Praegune valimissüsteemi muudatus on kindlasti samm õiges suunas. Suure kummardusega sotsidele, kes siiralt tunduvad uskuvat, et demokraatia aluspõhimõtete kaitsmine on nende ainureviir, ütlen, et tegelikult see päris nii ei ole. Aga praegusel juhul tundub nii, et me oleme sotsidega samal poolel. Kui nii, siis nii. Sellega seoses tahan pöörduda kõigi koalitsioonisaadikute poole, kuigi ma ei usu, et Reformierakonnast saab tulla midagi head või õiget. Pöördun siiski ülejäänud koalitsioonisaadikute poole. Kutsun teid üles lähtuma oma südametunnistusest ja mõtlema selle peale, mida on varem pooldatud, ning vajutama õigel hetkel õiget nuppu! Aitäh!

11:59 Aseesimees Jüri Ratas

Aitäh! Rohkem kõnesoove ei ole, sulgen läbirääkimised. Juhtivkomisjon on teinud ettepaneku eelnõu 3 esimene lugemine lõpetada. Määrان eelnõu 3 kohta muudatusettepanekute esitamise tähtajaks s.a 11. juuni kell 17.15. Esimene lugemine on lõpetatud ja ka ainsa päevakorrapunkti käsitlemine on lõpetatud. Head ametikaaslased, tänane istung on lõppenud. Ma tänan teid ja soovin teile jõudu meie töös!

Istungi lõpp kell 10.55.